

מטלת בית 1. עקרונות ואתיקה בשימור ובארכיאולוגיה

רקע¹

העקרונות והתפישות האתיות הנוגעת למורשת מרוכזות באמנות הבינלאומיות כגון אמנת ונציה לשימור ושחזור של מונמנטים ואתרים, איקומוס 1964; המלצות של אונסק"ו לעקרונות בינלאומיים ליישום בחפירות ארכיאולוגיות מ-1956 (אמנת דלהי); האמנה להגנה ולניהול המורשת הארכיאולוגית של איקומוס 1990 (אמנת לוזן), והאמנה האירופאית להגנה על המורשת הארכיאולוגית מ-1992 (אמנת וולטה). הכרת העקרונות חיונית להפעלת תהליך שימור רציונלי: קבלת החלטות טכניות הנובעת מהתייחסות לערכי המורשת, מהתחשבות במכלול השיקולים בשימור, ומאפשרת תהליך מבוקר ומאוזן. האמנות מבהירות את תפקיד השימור ואת האחריות האתית של העוסקים במורשת כלפי החברה בהווה ובעתיד.

האמנות נכתבות על ידי גופים בינלאומיים כגון אונסק"ו, [המועצה של אירופה](#) (Council of Europe), גופים לאומיים וגופים מקצועיים כגון [איקומוס](#). אלו עוסקים בהגדרת העקרונות האוניברסאליים כפי שבאים לידי ביטוי באמנה להגנה על מורשת תרבות ומורשת טבע של העולם. אמנות אחרות עוסקות בנושאים ספציפיים הקשורים בשימור המורשת, כמו למשל אמנת פירנצה לשימור גנים ונופים היסטוריים, אמנת וושינגטון לשימור ערים היסטוריות ואמנות לניהול המורשת הארכיאולוגית.

דיסציפלינת השימור היא "צעירה" יחסית, ונמצאת בהתפתחות והתגבשות. בשבעים השנים האחרונות נכתבו עשרות אמנות ומסמכי מדיניות. על פי רוב, האמנות פותחות בהצהרה על חשיבות השימור, על מרכיביה של המורשת ועל משמעותם לחברה. הן מתוות דרכים לשימור באמצעים חוקיים, חברתיים ומוסדיים. האמנות מגדירות מונחים לצורך יצירת שפה משותפת בין העוסקים בתחום, הן מגדירות את האתיקה המקצועית ומסבירות מה מקובל ומה לא מקובל במקצוע. באמנות הנוגעות לניהול המורשת הארכיאולוגית נמצא למשל את העקרונות הבאים:

- שמירה על אתרים לא חפורים לטובת מחקר עתידי
- העדפה לשימוש בשיטות לא הרסניות בחפירה ככל הניתן
- הקפדה כי לא יושאר ממצא חשוף לאחר החפירה ללא אמצעים לשימור
- הגנה על המורשת על ידי שימור ותחזוקה
- העדפה לשימור in-situ (באתרו)
- כיבוד מכלול התקופות באתר וייצוג המגוון התרבותי של המקום
- ניהול ותכנון מבוקר של שימושי הקרקע כדי למנוע הרס עתיקות

האמנות משמשות לנו מדריך לפרקטיקה טובה של שימור. העקרונות המפורטים בהן מנחים את ה"איך". כלומר, את דרכי הפעולה לשמירה על ערכי המורשת. ארבעה עקרונות מרכזיים עומדים בבסיס אמנות השימור העכשוויות, בהן קיימת הסכמה כי כשעבודה נעשית תחת הכותרת של שימור אז:

1. כל התערבות תיעשה במינימום הדרוש בלבד לקיום האתר בהווה ובעתיד.
2. איבוד מינימאלי של חומר מקורי הוא אפשרי ומקובל.
3. כל התערבות תהיה הפיכה ככל שניתן.
4. עבודות חדשות יהיו מובחנות מהמקור.

¹ מאמרים בנושא אמנות ניתן לקרוא במהדורה מיוחדת שהוקדשה לנושא האמנות בכתב בעת של [GCI](#) ובאתר איקומוס

מושגים נוספים בשיח העכשווי על עקרונות שימור הם מושג האותנטיות, מגוון תרבותי, זהות לאומית, כיבוד התרומה של כל התקופות, קשר בלתי ניתן להפרדה של האתר מסביבתו, ותפיסות אקולוגיות המצדדות בגישה הוליסטית וחסכונית של משאבים וקיימות.

העקרונות אינם קיימים בפני עצמם אלא בהקשר לערכי האתר. העקרונות אינם אבסולוטיים ומאפשרים טווח רחב של חלופות לטיפול שחלקן אף סותרות. בחירת העקרונות המתאימים ואופן הטיפול יעשה ביחס לערכים המשמעותיים לשימור.

מטלה

1. קראו אחת מהאמנות הבאות (או אמנה אחרת לבחירתכם):
 - אמנת ונציה לשימור ושחזור של מונמנטים ואתרים, איקומוס 1964
 - המלצות לעקרונות בינלאומיים ליישום בחפירות ארכיאולוגיות, אונסק"ו 1956 (אמנת דלהי)
 - אמנה להגנה ולניהול המורשת הארכיאולוגית, איקומוס, 1990 (אמנת לוזן)
 - האמנה האירופאית להגנה על המורשת הארכיאולוגית, 1992 (אמנת וולטה)
2. בחרו במקרה מבחן הנוגע לתהליך קבלת החלטות באתר ארכיאולוגי שאתם מכירים. נתחו בקצרה (עד עמוד) את ההיבטים האתיים שבאו לביטוי באותו מקרה, על פי העקרונות המופיעים באמנה שקראתם.

מה היו הקונפליקטים? מה היו השיקולים? אילו חלופות נבחנו? ואילו עקרונות יושמו?
3. ניתן להתייחס לעקרון אחד או יותר.

בהצלחה

יעל אלף, יעל פורמן-נעמן